

Danuta Belok

WYCENA INWESTYCJI METODĄ PRAW WŁASNOŚCI

Istota metody praw własności

Historia metody praw własności w polskim prawie bilansowym rozpoczęła się wraz z uchwaleniem w 1994 r. ustawy o rachunkowości¹. Od początku swej historii jest ona metodą wyceny udziałów² posiadanych przez jedną jednostkę w innej jednostce w przypadku, gdy istnieje pomiędzy nimi odpowiednio silny związek (niekoniecznie kapitałowy) w postaci kontroli, współkontroli lub znaczącego wpływu. Jednostki, które łączą wymienione związki, określa się mianem jednostek powiązanych. W ogólnym założeniu metoda praw własności polega na wycenie udziałów w jednostce podporządkowanej w odpowiadającej tym udziałom wartości aktywów netto, a tym samym na aktualizowaniu (na dzień bilansowy) wartości udziałów o zmiany wartości aktywów netto jednostki, w której dokonano inwestycji.

Zgodnie z ustawą z 1994 r. metoda praw własności była jedną z dwóch metod konsolidacji (oprócz metody pełnej)³. Wraz ze zmianą ustawy o rachunkowości⁴ zmienił się status metody praw własności. W znowelizowanej ustawie o rachunkowości⁵ w konsekwencji zmiany pojęcia grupy kapitałowej i jednostki dominującej⁶ oraz wprowadzenia definicji konsolidacji⁷ metoda praw własności

¹ Ustawa z 29 września 1994 o rachunkowości (Dz.U. Nr 121, poz. 591).

² Pojęcie „udziały” obejmuje w niniejszym opracowaniu również akcje.

³ Por. art. 57 ust. 1 ustawy o rachunkowości przed nowelizacją.

⁴ Poprzez ustawę z 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości (Dz.U. z 2000 r. Nr 113, poz. 1186).

⁵ Tekst jednolity Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694. Znowelizowana ustawa o rachunkowości zwana będzie dalej „ustawą o rachunkowości”.

⁶ Z zakresu grupy kapitałowej zostały wyłączone jednostki stowarzyszone, pojęcie jednostki dominującej jest zarezerwowane obecnie dla jednostki nadrzędnej w grupie kapitałowej.

⁷ Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 45 ustawy o rachunkowości przez konsolidację jest rozumiane łączenie sprawozdań finansowych jednostek tworzących grupę kapitałową przez sumowanie odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych jednostki dominującej, jednostek zależnych i nie będących spółkami handlowymi jednostek współzależnych z uwzględnieniem niezbędnych wyłączeń i korekt.

Pierwsze zastosowanie metody praw własności jest obowiązkowe¹², jego procedury określono w art. 62 ustawy o rachunkowości. Tę odmianę metody praw własności można nazwać „tradycyjną”¹³, gdyż jest ona zbieżna z metodą praw własności znaną przed nowelizacją ustawy o rachunkowości. Nowe (drugie) zastosowanie metody praw własności jest jedną z możliwych do wyboru metod wyceny, a tym samym narzędziem polityki bilansowej jednostki. Procedury nowego wariantu metody praw własności, który można nazwać „uproszczonym”¹⁴, ustalono w art. 63 ustawy o rachunkowości.

Ogólne charakterystyki dwóch odmian metody praw własności zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Dwie postacie metody praw własności

Charakterystyka	Metoda praw własności	
	„tradycyjna”	„uproszczona”
Określenie procedur	Art. 62 ustawy o rachunkowości	Art. 63 ustawy o rachunkowości
Stosowanie	obligatoryjne	fakultatywne
Poziom sprawozdania na którego potrzeby jest stosowana	skonsolidowane	jednostkowe

Istota metody praw własności jest jednakowa w obu odmianach – łączy je wspólna cecha – obie dają identyczne rezultaty z punktu widzenia wyceny bilansowej udziałów oraz wpływu na wynik finansowy jednostek powiązanych, a także wartość kapitałów własnych, jakie są wykazywane w jednostkowym i dodatkowym sprawozdaniu finansowym. Różnica tkwi w sposobie wykazywania danych w sprawozdaniu finansowym¹⁵.

¹² Przepisy przewidują zwolnienie z obowiązku stosowania metody praw własności w przypadku, gdy wszystkie jednostki zależne od jednostki dominującej wyłączają się z obowiązku objęcia ich konsolidacją (por. art. 56 ust. 3 ustawy o rachunkowości).

¹³ R. Ignatowski: Dwa oblicza metody praw własności. „Rachunkowość” 2001, nr 9.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Por. Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR – Podatki. Praca zbiorowa pod red. A. Jarugowej i T. Martyniuk. ODDK, Gdańsk 2002, s. 627.

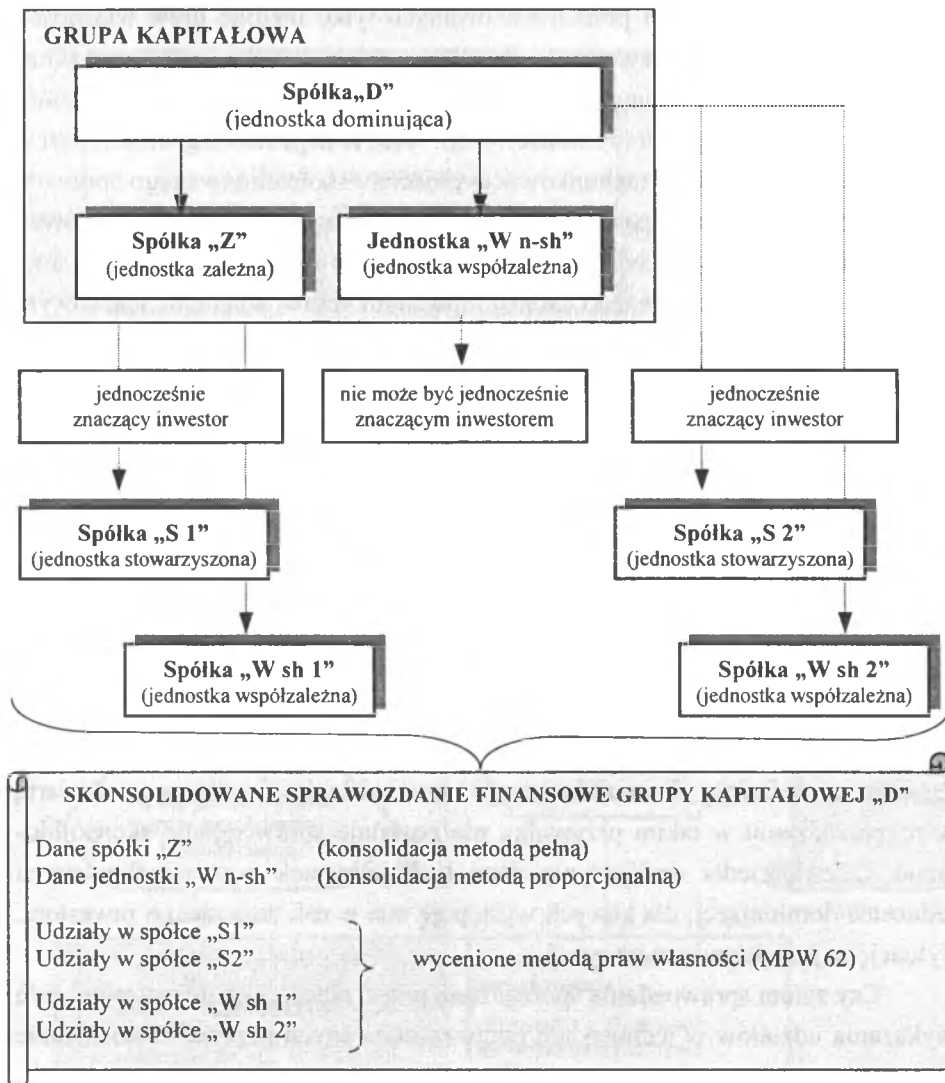
Tradycyjna metoda praw własności, czyli wycena inwestycji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym

Tradycyjna metoda prawa własności (MPW 62) ma zastosowanie do:

1. Uzupełniania danych w skonsolidowanym sprawozdaniu grupy kapitałowej o dane jednostek stowarzyszonych, a także traktowanych na równi z nimi jednostek współzależnych będących spółkami handlowymi. Z uwagi na wykluczenie jednostek stowarzyszonych i nie będących spółkami handlowymi jednostek współzależnych z zakresu grupy kapitałowej zastosowanie metody praw własności w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym w wymienionym zastosowaniu odnosi się tylko do jednostek podporządkowanych takiemu znaczącemu inwestorowi, który należy jednocześnie do grupy kapitałowej¹⁶. Sytuację tę zilustrowano na rys. 1.
2. Wyceny udziałów spółki dominującej w jednostkach podporządkowanych jej, należących do jej grupy kapitałowej (tj. w jednostce zależnej lub nie będącej spółką handlową jednostce współzależnej) obligatoryjnie wyłączonych z konsolidacji, co następuje w sytuacji, gdy¹⁷:
 - a) jednostka zależna oraz nie będąca spółką handlową jednostka współzależna prowadzi całkowicie odmienny rodzaj działalności, na skutek czego włączenie danych do skonsolidowanego sprawozdania finansowego byłoby sprzeczne z realizacją obowiązku rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego grupy kapitałowej;
 - b) sprawowanie kontroli lub współkontroli nad jednostką według przewidywań kierownika jednostki dominującej będzie trwać krócej niż rok, licząc od dnia bilansowego, na który jest sporządzane sprawozdanie finansowe jednostki dominującej, a ta jednostka zależna lub współzależna była wcześniej objęta konsolidacją;
 - c) występują ograniczenia w sprawowaniu kontroli lub współkontroli nad jednostką, które wyłączają swobodne dysponowanie jej aktywami, w tym wypracowanym przez tę jednostkę zyskiem netto, lub które wyłączają sprawowanie kontroli nad organami kierującymi tą jednostką, a ta jednostka zależna lub współzależna była wcześniej objęta konsolidacją.

¹⁶ Por. art. 55 ust. 4 i 5 oraz art. 59 ust. 3 ustawy o rachunkowości.

¹⁷ Zgodnie z art. 59 ust. 2 ustawy o rachunkowości.



Objaśnienia skrótów:

sh – spółka handlowa

n-sh – jednostka nie będąca spółką handlową

MPW 62 – metoda praw własności określona w art. 62 ustawy o rachunkowości

Rys. 1. Zastosowanie tradycyjnej metody praw własności w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym grupy kapitałowej

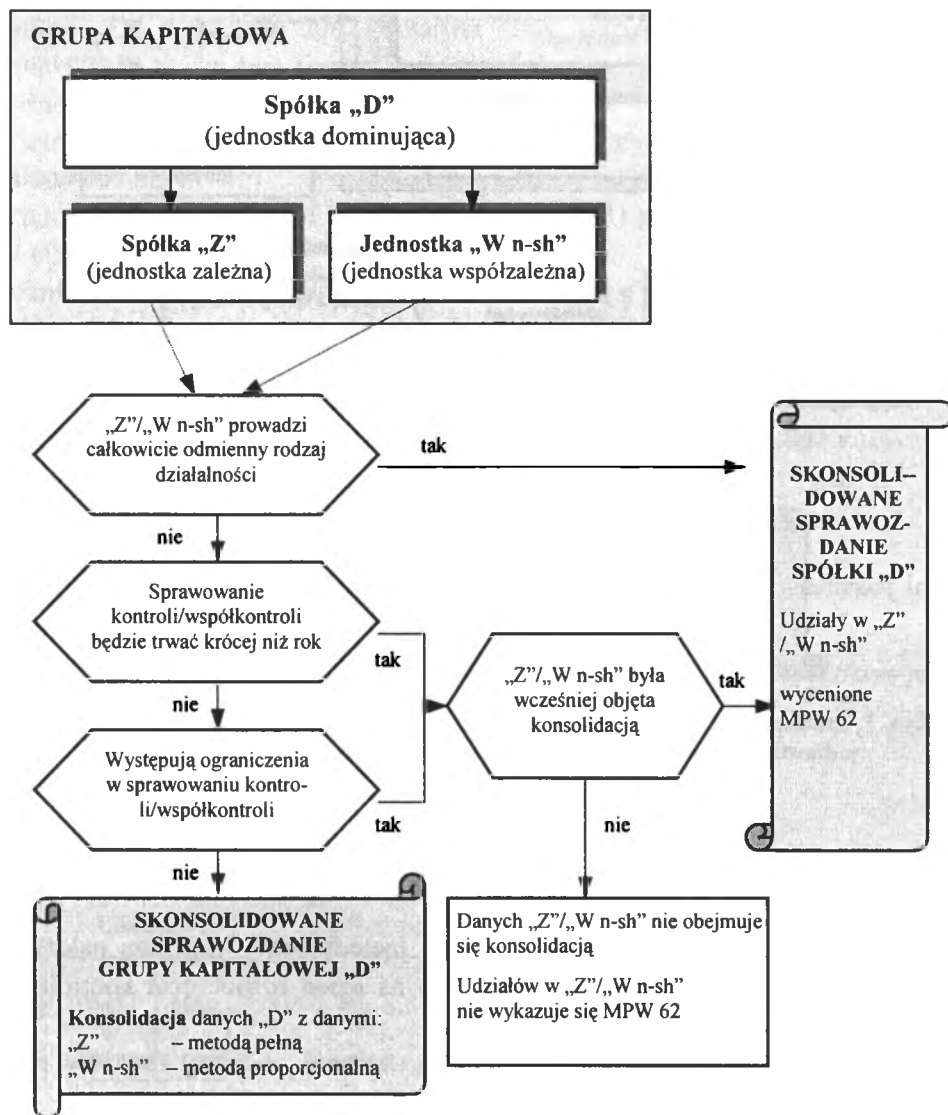
W przypadku gdy jednostka dominująca stosuje do wyceny i wykazywania danych w jednostkach podporządkowanych tylko metodę praw własności, sporządzone przez nią sprawozdanie finansowe również będzie nazywane skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym, pomimo iż nie zostaną w takim wypadku zastosowane metody konsolidacji. Będzie to jednak zgodnie z określonym w art. 55 ustawy o rachunkowości pojęciem skonsolidowanego sprawozdania finansowego jako sprawozdania informującego o grupie kapitałowej. W odróżnieniu natomiast od sprawozdania, które powstało przez zastosowanie procedur konsolidacji, zwanego skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym grupy kapitałowej, przyjmie określenie „sprawozdanie skonsolidowane spółki dominującej”¹⁸. Takie właśnie zastosowanie metody praw własności do wyceny udziałów w jednostkach grupy kapitałowej ilustruje rys. 2.

W związku z zaprezentowanymi przepisami normującymi zastosowanie tradycyjnej metody praw własności oraz ze znaczeniem pojęcia „skonsolidowane sprawozdanie finansowe” pojawia się kilka wątpliwości. Jest bowiem możliwy przypadek, gdy jednostka dominująca wyłącza (obligatoryjnie lub fakultatywnie) z konsolidacji wszystkie jednostki zależne i współzależne oraz nie wykazuje udziałów w tych jednostkach metodą praw własności, a jednocześnie jest znaczącym inwestorem i obejmuje dane jednostek stowarzyszonych oraz traktowanych na równi z nimi jednostek współzależnych metodą praw własności. Zgodnie z definicją skonsolidowanego sprawozdania finansowego zawartą w rozporządzeniu w takim przypadku nie powstaje sprawozdanie skonsolidowane. Odzwierciedla ono jedynie dane tych jednostek podporządkowanych jednostce dominującej, dla których występuje ona w roli znaczącego inwestora. Sytuację tę przedstawiono na rys. 3.

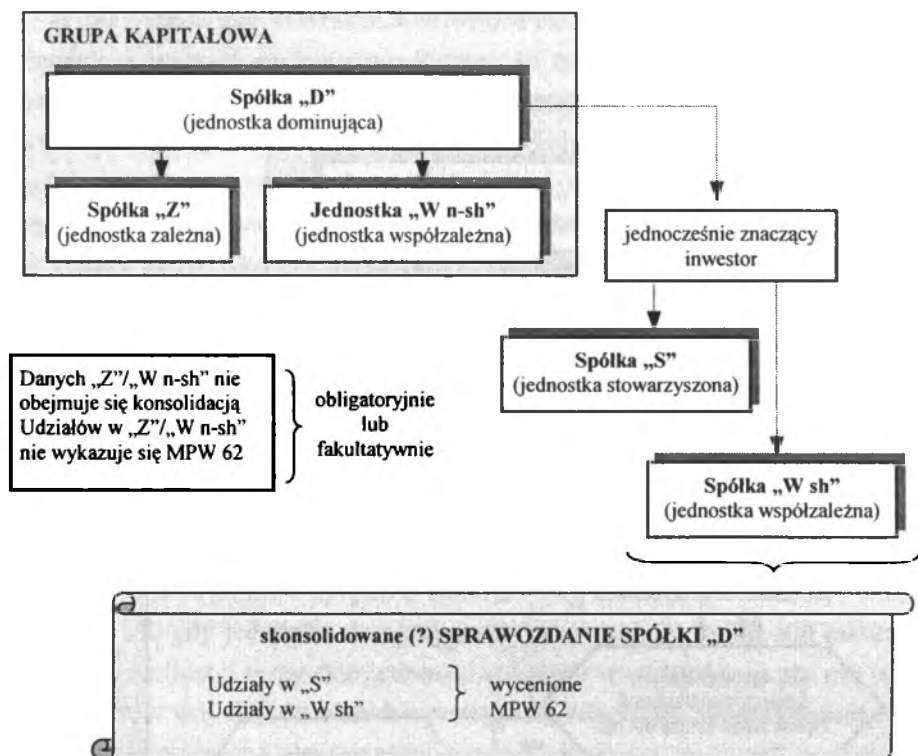
Czy zatem sprawozdanie sporządzone przez znaczącego inwestora w celu wykazania udziałów w jednostkach podporządkowanych poprzez zastosowanie metody praw własności („tradycyjnej”) można nazwać „skonsolidowanym”?¹⁹. W dalszej części niniejszego opracowania dla dodatkowego sprawozdanie znaczącego inwestora używane będzie także określenie „skonsolidowane”.

¹⁸ Por. § 2 ust. 2 rozporządzenia ministra finansów z 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń sprawozdania finansowego jednostek powiązanych (Dz.U. Nr 152, poz. 1729), zwanego dalej rozporządzeniem.

¹⁹ Poszukiwania odpowiedzi na tak postawione pytanie zawarto w: Historia, współczesność i perspektywy rachunkowości w Polsce. Praca zbiorowa pod red. S. Sojaka. UMK, Toruń 2003, s. 35-49.



Rys. 2. Zastosowanie tradycyjnej metody praw własności w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym jednostki dominującej



Rys. 3. Zastosowanie metody praw własności tradycyjnej w sprawozdaniu finansowym jednostki dominującej, będącej jednocześnie znaczącym inwestorem

Procedury tradycyjnej metody praw własności

Przy stosowaniu tradycyjnej postaci metody praw własności należy na dzień uzyskania znaczącego wpływu albo na dzień rozpoczęcia kontroli lub współkontroli:

- 1) ustalić skorygowaną cenę nabycia (tj. wartość godziwą aktywów netto spółki podporządkowanej, jakie przypadają na objęte udziały),
- 2) ustalić różnicę pomiędzy ceną nabycia udziałów a skorygowaną ceną nabycia tych udziałów (tj. wartość firmy – dodatnią bądź ujemną),
- 3) ustalić odpis wartości firmy (dodatniej lub ujemnej).

Skutkiem tych ustaleń jest zastąpienie wartości nabytych udziałów ujętych w księgach inwestora wartością tych udziałów według skorygowanej ceny nabycia i zarazem ujęcie w aktywach skonsolidowanego bilansu dodatniej wartości firmy bądź w pasywach – ujemnej wartości firmy.

Przykład 1**Założenia:**

Spółka „D” 1 stycznia 2002 r. nabyła 25% udziałów w spółce „S” za 5 000 000 PLN i w tym samym dniu uzyskała znaczący wpływ na jednostkę podporządkowaną.

Wartość godziwa aktywów netto spółki „S” 1 stycznia 2002 r. wynosiła 18 000 000 PLN.

Wartość kapitału własnego spółki „S” (księgowa) 31 grudnia 2001 r. wynosiła 17 600 000 PLN.

Różnica 400 000 PLN pomiędzy wartością godziwą a księgową aktywów netto spółki „S” to wartość przeszacowania budynku biurowego, dla którego pozostały okres amortyzacji wynosi 10 lat.

Obliczenia na dzień uzyskania znaczącego wpływu (1 stycznia 2002 r.):

Udział spółki „D” w wartości godziwej aktywów netto spółki „S”:

$$18\,000,- \times 25\% = 4\,500,-$$

Różnica pomiędzy ceną nabycia udziałów w spółce „S” a odpowiadającą im wartością godziwą aktywów netto

$$5\,000,- - 4\,500,- = 500,- \quad (\text{dodatnia wartość firmy, ustalono 5-letni okres jej amortyzowania})$$

Ewidencja

Udziały w „S”		* Udziały w jednostkach stowarzyszonych wykazywane MPW		* Wartość firmy – jednostki stowarzyszone	
Sp. 5000,-	5000,- (1)	(1)	4500,-	(1)	500,-

Symbol * oznacza konto występujące tylko w księgach konsolidacyjnych. Nazwa konta odpowiada pozycji skonsolidowanego sprawozdania finansowego, którego wzór zawarto w tabelach 2 i 3. Pozostałe konta to konta spółki „D” stanowiące „bazę wyjściową” do przeprowadzenia procedur sporządzenia sprawozdania skonsolidowanego.

Kolejne kroki związane z wyceną inwestycji metodą praw własności na potrzeby sprawozdawczości skonsolidowanej są podejmowane na pierwszy dzień bilansowy po uzyskaniu znaczącego wpływu albo po rozpoczęciu kontroli lub współkontroli. Obejmują one:

1. Ustalenie zmian w aktywach netto jednostki podporządkowanej od dnia uzyskania znaczącego wpływu albo od dnia rozpoczęcia kontroli lub współkontroli do dnia bilansowego, przypadające na udziały posiadane przez jednostkę nadrzędną, a na zmiany te składają się:
 - a) wynik finansowy osiągnięty w ww. okresie,
 - b) pozostałe zmiany w kapitale własnym jednostki podporządkowanej.
2. Dokonanie dodatkowych zapisów korygujących, wśród których mogą wystąpić:
 - a) udział spółki nadrzędnej w dywidendzie spółki podporządkowanej,
 - b) dodatkowa amortyzacja wartości przeszacowania środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych,
 - c) aktywowana marża z transakcji pomiędzy jednostkami powiązаныmi.

Przykład 2

Założenia:

Jak w przykładzie 1 oraz:

Zysk netto wypracowany przez spółkę „S” w 2002 r. wyniósł 6 400 000 PLN.

Obliczenia na I dzień bilansowy (31 grudnia 2002 r.):

Odpis amortyzacyjny wartości firmy:

$$500,- / 5 \text{ lat} = 100,- \text{ (rocznie)}$$

Dodatkowy odpis amortyzacyjny od ustalonej na 1 stycznia 2002 r. nadwyżki wartości godziwej nad księgową budynku administracyjnego

$$400,- / 10 \text{ lat} = 40,- \text{ (rocznie)}$$

Udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S” za 2002 r.

$$\text{Sposób I}^{20}: \quad (6400,- - 40,-) \times 25\% = 1590,-$$

$$\text{Sposób II}^{21}: \quad 6400,- \times 25\% = 1600,-$$

²⁰ Procedurę zaczerpnięto z przykładu zawartego w: Komentarz do ustawy o rachunkowości..., op. cit., s. 669.

²¹ Procedurę zaczerpnięto z przykładu zawartego w: R. Ignatowski: Dwa oblicza..., op. cit.

Ewidencja:

przy stosowaniu I sposobu ustalenia udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S”:

	* Udziały w jednostkach stowarzyszonych wykazywane MPW	* Zysk (strata) z udziałów w jednostkach podporządkowanych wycenianych MPW							
Udziały w „S”									
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">Sp. 5000,-</td> <td style="width: 50%;">5000,- (1)</td> </tr> </table>	Sp. 5000,-	5000,- (1)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(1) 4500,-</td> <td style="width: 50%;">(3) 1590,-</td> </tr> </table>	(1) 4500,-	(3) 1590,-	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;"></td> <td style="width: 50%;">1590,- (3)</td> </tr> </table>		1590,- (3)	
Sp. 5000,-	5000,- (1)								
(1) 4500,-	(3) 1590,-								
	1590,- (3)								
	† Wartość firmy – jednostki stowarzyszone	* Odpis wartości firmy – jednostki stowarzyszone							
	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(1) 500,-</td> <td style="width: 50%;">100,- (2)</td> </tr> </table>	(1) 500,-	100,- (2)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(2) 100,-</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> </table>	(2) 100,-				
(1) 500,-	100,- (2)								
(2) 100,-									

przy stosowaniu II sposobu ustalenia udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S”:

	* Udziały w jednostkach stowarzyszonych wykazywane MPW	* Zysk (strata) z udziałów w jednostkach podporządkowanych wycenianych MPW									
Udziały w „S”											
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">Sp. 5000,-</td> <td style="width: 50%;">5000,- (1)</td> </tr> </table>	Sp. 5000,-	5000,- (1)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(1) 4500,-</td> <td style="width: 50%;">40,- (4)</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;">(3) 1600,-</td> <td></td> </tr> </table>	(1) 4500,-	40,- (4)	(3) 1600,-		<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(4) 40,-</td> <td style="width: 50%;">1600,- (3)</td> </tr> </table>	(4) 40,-	1600,- (3)	
Sp. 5000,-	5000,- (1)										
(1) 4500,-	40,- (4)										
(3) 1600,-											
(4) 40,-	1600,- (3)										
	* Wartość firmy – jednostki stowarzyszone	* Odpis wartości firmy – jednostki stowarzyszone									
	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(1) 500,-</td> <td style="width: 50%;">100,- (2)</td> </tr> </table>	(1) 500,-	100,- (2)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(2) 100,-</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> </table>	(2) 100,-						
(1) 500,-	100,- (2)										
(2) 100,-											

Na każdy kolejny dzień bilansowy są dokonywane kolejne obliczenia na potrzeby skonsolidowanego bilansu, opierające się na takich samych procedurach jak w pierwszym dniu bilansowym. Zapisy dokonane w księgach skonsolidowanych należy zachować zgodnie z zasadą ciągłości, wartości pozycji skonsolidowanego rachunku zysków i strat powstałe w związku z zastosowaniem MPW należy ująć w kolejnym roku obrotowym w kapitale zapasowym²². Ujęcie dywidend należnych następuje w roku ustalenia prawa do dywidendy przez jednostkę podporządkowaną²³.

Przykład 3

Założenia:

Jak w przykładzie 1 i 2 oraz:

Podział zysku spółki „S” wypracowanego w 2002 r.:

- a) dywidendy 2 400 000 PLN
- b) kapitał zapasowy 5 000 000 PLN

Zysk netto wypracowany przez spółkę „S” w pierwszym półroczu 2003 r. wyniósł 3 000 000 PLN.

Obliczenia na II dzień bilansowy (30 czerwca 2003 r.):

Odpis amortyzacyjny wartości firmy:

$$500,- / 5 \text{ lat} \times 0,5 = 50,- \text{ (za I półrocze 2003 r.)}$$

Dodatkowy odpis amortyzacyjny od ustalonej na 1 stycznia 2002 r. nadwyżki wartości godziwej nad księgową budynku administracyjnego:

$$400,- / 10 \text{ lat} \times 0,5 = 20,- \text{ (za I półrocze 2003 r.)}$$

Udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S” za I półrocze 2003 r.

$$\text{Sposób I:} \quad (3000,- - 20,-) \times 25\% = 745,-$$

Udział spółki „D” w dywidendzie z podziału wyniku finansowego spółki „S” za 2002 r.

$$2400,- \times 25\% = 600,-$$

²² Por. R. Ignatowski: Dwa oblicza..., op. cit.

²³ Por. Wzorcowy plan kont. Komentarz do znowelizowanej ustawy o rachunkowości. Praca zbiorowa pod red. G.K. Świdorskiej. Difin, Warszawa 2001, s. 1-58.

Ewidencja:

Udziały w „S”			* Udziały w jednostkach stowarzyszonych wykazywane MPW			* Zysk (strata) z udziałów w jednostkach podporządkowanych wycenianych MPW		
Sp.	5000,-	5000,- (1)	(1)	4500,-	600,- (6)			745,- (5)
			(3)	1590,-				
			(5)	745,-				
Kapitał zapasowy			* Wartość firmy – jednostki stowarzyszone			* Odpis wartości firmy – jednostki stowarzyszone		
(2)	100,-	X Sp. 1590,- (3)	(1)	500,-	100,- (2)	(4)	50,-	
					50,- (4)			
Przychody finansowe – dywidendy od jednostek powiązanych								
(6)	600,-	600,- Sp.						

Uproszczona metoda praw własności, czyli wycena inwestycji w sprawozdaniu jednostkowym

Metoda praw własności, tzw. uproszczona (MPW 63) zgodnie z zapisem ustawy o rachunkowości²⁴, może być przyjętym przez jednostkę sposobem wyceny na dzień bilansowy udziałów w jednostkach podporządkowanych zaliczonych do aktywów trwałych. Stosowanie uproszczonej metody praw własności daje korzyści dwójakiego rodzaju²⁵. Oprócz korzyści merytorycznych, polegających na polepszeniu zawartości informacyjnej sprawozdania finansowego poprzez przedstawienie „rzeczywistej wartości” (siły ekonomicznej) posiadanych udziałów, mogą wystąpić korzyści techniczne polegające na uproszczeniach lub zwolnieniach ze sporządzania dodatkowego (skonsolidowanego) sprawozdania finansowego.

²⁴ Por. art. 28 ust. 1 pkt 4.

²⁵ R. Ignatowski: Dwa oblicza..., op. cit.

Stosowanie metody praw własności w księgach jednostkowych przez jednostkę dominującą lub znaczącego inwestora dla wyceny udziałów w jednostkach podporządkowanych pozwala na zaniechanie przekształcania danych finansowych w celu przystosowania ich do procedur metody praw własności zalecanej dla sprawozdania skonsolidowanego (tradycyjnej)²⁶, tak więc udziały w odpowiednich jednostkach podporządkowanych zostaną w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wykazane uproszczoną metodą praw własności.

Jednostka dominująca dzięki stosowaniu metody praw własności w celu wyceny w jej sprawozdaniu jednostkowym odpowiednich udziałów może być zwolniona ze sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego wówczas, gdy posiada ona wyłącznie udziały w jednostkach podporządkowanych, podlegające wykazaniu w sprawozdaniu grupy kapitałowej metodą praw własności (tradycyjną)²⁷. Zastosowanie uproszczonej metody praw własności przedstawiono na rys. 4.

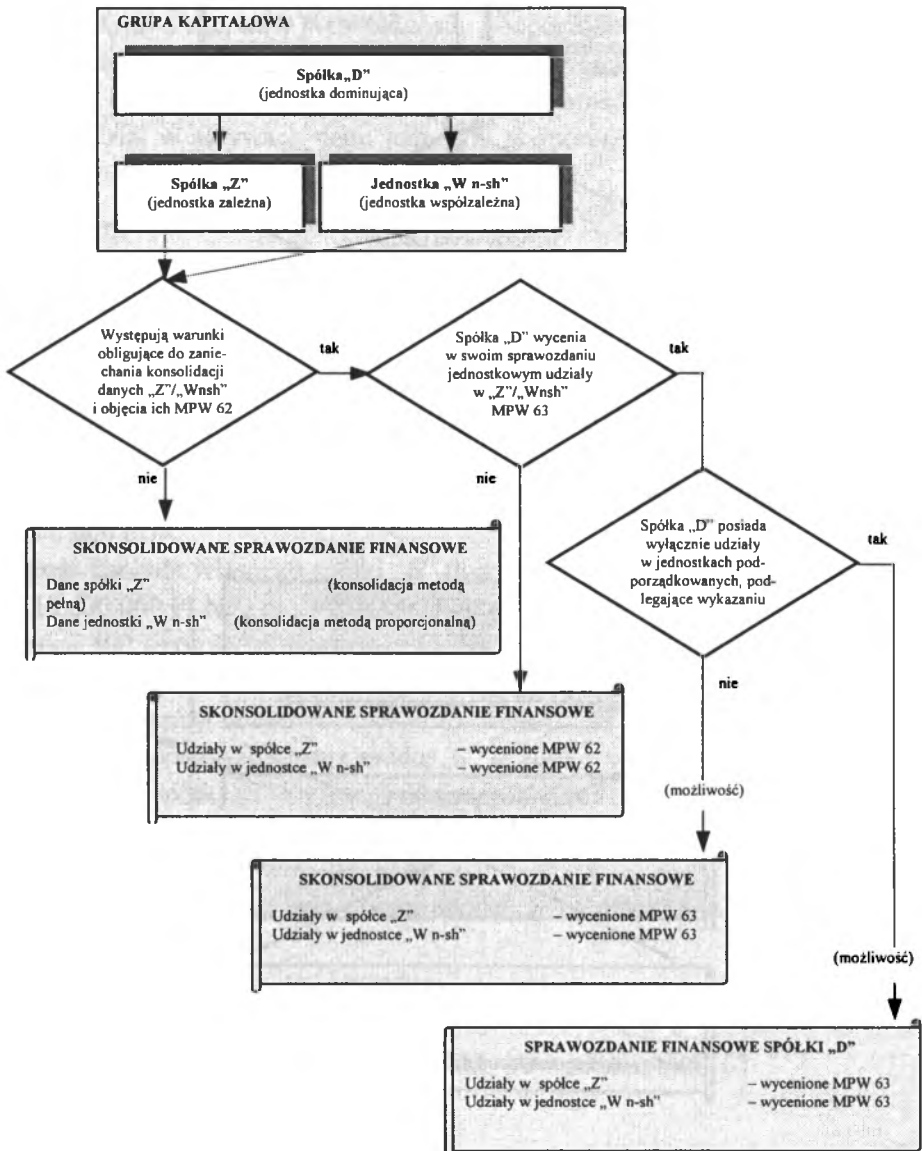
Zwolnienie znaczącego inwestora z obowiązku sporządzania dodatkowego sprawozdania finansowego również jest związane ze stosowaniem przez niego w celu wyceny udziałów w jednostkach podporządkowanych metody praw własności (uproszczonej) na poziomie danych jednostkowych. Z przepisów o rachunkowości skonsolidowanej nie wynikają jednak jasno warunki takiego zwolnienia. Należy przyjąć, że „[...] również w przypadku wyceny przez znaczącego inwestora w jego księgach rachunkowych udziałów w jednostkach podporządkowanych metodą praw własności, [...] nie jest wymagane sporządzenie dodatkowego sprawozdania finansowego”²⁸. Zapis ustawy o rachunkowości stanowiący, iż znaczący inwestor, który wykazuje i wycenia udziały w jednostkach stowarzyszonych metodą praw własności stosuje zasady tradycyjnej metody praw własności rodzi pewne wątpliwości. Literalna interpretacja tego zapisu sugeruje, iż znaczący inwestor stosujący w celu wyceny udziałów w jednostkach stowarzyszonych metodę praw własności już na poziomie sprawozdania jednostkowego, powinien potem dokonać przekształcenia danych zgodnie z procedurami metody praw własności charakteryzującej sprawozdanie dodatkowe (skonsolidowane). Według takiej interpretacji stosowanie uproszczonej metody praw własności oznaczałoby dla znaczącego inwestora sytuację raczej niekorzystną: po pierwsze – niemożność skorzystania ze zwolnienia ze sporządzenia sprawozdania dodatkowego, a po wtóre – konieczność dodatko-

²⁶ Por. § 18 ust. 3 rozporządzenia.

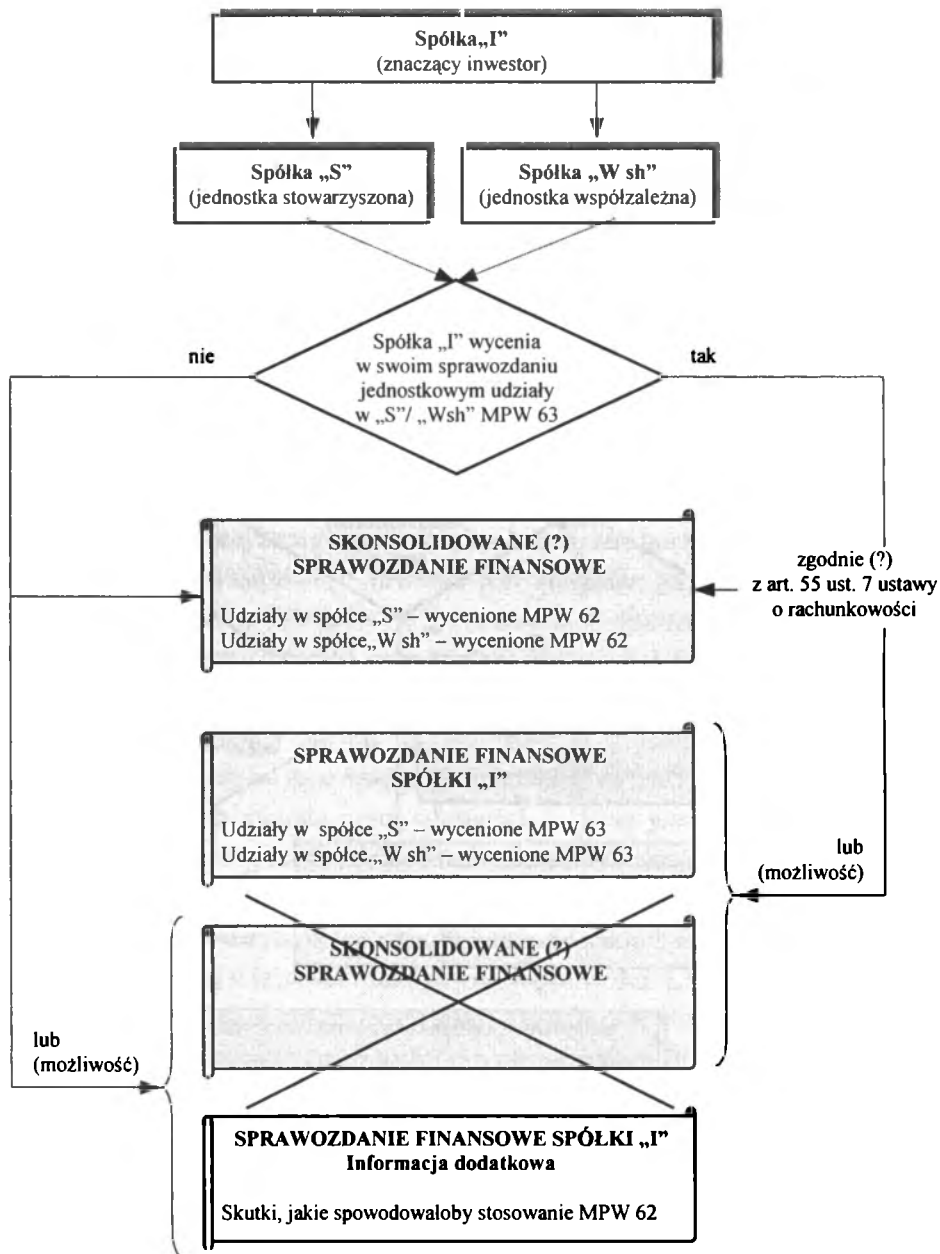
²⁷ Por. § 18 ust. 2 rozporządzenia.

²⁸ Komentarz do ustawy o rachunkowości..., op. cit., s. 627.

wych przekształceń danych wycenionych uproszczoną metodą praw własności. Skutki zastosowania uproszczonej metody praw własności przez znaczącego inwestora w jego sprawozdaniu finansowym zobrazowano na rys. 5.



Rys. 4. Zastosowanie uproszczonej metody praw własności w sprawozdaniu finansowym jednostki dominującej



(?) oznacza wątpliwości autora dotyczące słuszności użytej nazwy lub interpretacji przepisów

Rys. 5. Zastosowanie uproszczonej metody praw własności w sprawozdaniu finansowym znaczącego inwestora

Procedury uproszczonej metody praw własności

Zgodnie z uproszczoną odmianą metody praw własności pierwotna cena nabycia udziałów w jednostce podporządkowanej podlega korektom z tytułu zmiany wartości aktywów netto jednostki podporządkowanej z uwzględnieniem wszystkich zasad tradycyjnej metody praw własności. Jest to swoista odmiana MPW 62 z tą tylko różnicą, że bilansowa wartość udziałów odzwierciedla wprost udział w aktywach netto jednostki podporządkowanej i wartość firmy nieodpisaną do dnia bilansowego. MPW 63.

Przykład 4

Założenia:

Jak w przykładzie 1, 2 i 3:

Spółka „D” 1 stycznia 2002 r. nabyła 25% udziałów w spółce „S” za 5 000 000 PLN i w tym samym dniu uzyskała znaczący wpływ na jednostkę podporządkowaną.

Wartość godziwa aktywów netto spółki „S” na 1 stycznia 2002 r. wynosiła 18 000 000 PLN.

Wartość kapitału własnego spółki „S” (księgowa) na 31 grudnia 2001 r. wynosiła 17 600 000 PLN.

Różnica 400,- pomiędzy wartością godziwą a księgową aktywów netto spółki „S” to wartość przeszacowania budynku biurowego, dla którego pozostały okres amortyzacji wynosi 10 lat.

Zysk netto wypracowany przez spółkę „S” w 2002 r. wyniósł 6 400 000 PLN.

Podział zysku spółki „S” wypracowanego w 2002 r.:

a) dywidendy 2 400 000 PLN.

b) kapitał zapasowy 5 000 000 PLN.

Zysk netto wypracowany przez spółkę „S” w pierwszym półroczu 2003 r. wyniósł 3 000 000 PLN.

Obliczenia na dzień uzyskania znaczącego wpływu (1 stycznia 2002 r.):

Udział spółki „D” w wartości godziwej aktywów netto spółki „S”:

$$18\,000,- \times 25\% = 4\,500,-$$

Różnica pomiędzy ceną nabycia udziałów w spółce „S” a odpowiadającą im wartością godziwą aktywów netto

5000,- – 4500,- = 500,- (dodatnia wartość firmy, ustalono 5-letni okres jej amortyzowania)

Obliczenia na I dzień bilansowy (31 grudnia 2002 r.):

Odpis amortyzacyjny wartości firmy

$$500,- / 5 \text{ lat} = 100,- \text{ (rocznie)}$$

Dodatkowy odpis amortyzacyjny od ustalonej na 1 stycznia 2002 r. nadwyżki wartości godziwej nad księgową budynku administracyjnego

$$400,- / 10 \text{ lat} = 40,- \text{ (rocznie)}$$

Udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S” za 2002 r.

Sposób I $(6400,- - 40,-) \times 25\% - 100 = 1490,-$

Sposób II $6400,- \times 25\% - 40,- - 100,- = 1460,-$

Ewidencja:

przy stosowaniu I sposobu ustalenia udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S”:

	Udziały w „S”		
Sp.	5000,-		
(1)	1490,-		
		Przychody finansowe z udziałów w jednostkach podporządkowanych	
		1490,-	(1)

przy stosowaniu II sposobu ustalenia udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S”:

	Udziały w „S”		
Sp.	5000,-		
(1)	1460,-		
		Przychody finansowe z udziałów w jednostkach podporządkowanych	
		1460,-	(1)

Obliczenia na II dzień bilansowy (30 czerwca 2003 r.):

Odpis amortyzacyjny wartości firmy

$$500,- / 5 \text{ lat} \times 0,5 = 50,- \text{ (za I półrocze 2003 r.)}$$

Dodatkowy odpis amortyzacyjny od ustalonej na 1 stycznia 2002 r. nadwyżki wartości godziwej nad księgową budynku administracyjnego

$$400,- / 10 \text{ lat} \times 0,5 = 20,- \text{ (za I półrocze 2003 r.)}$$

Udział spółki „D” w wyniku finansowym spółki „S” za I półrocze 2003 r.

$$\text{Sposób I: } (3000,- - 20,-) \times 25\% - 50,- = 695,-$$

Udział spółki „D” w dywidendzie z podziału wyniku finansowego spółki „S” za 2002 r.

$$2400,- \times 25\% = 600,-$$

	Przychody finansowe z udziałów w jednostkach podporządkowanych	
Udziały w „S”		Należności od „D”
Sp. 6490,- (2) 695,-	695,- (2)	(3) 600,-
600,- (3)		

Stosowanie uproszczonej metody praw własności wyklucza uznanie dywidend z podziału wyniku finansowego jednostki podporządkowanej za element przychodów finansowych, ponieważ za przychód finansowy jest uznawany udział w wyniku finansowym w okresie jego powstania (tj. przed podziałem).

Z zaprezentowanych przykładów wyraźnie wynika, iż o ile MPW 62 rozdziela cenę nabycia udziałów na dwie pozycje (udział w aktywach netto jednostki podporządkowanej oraz oddzielnie wykazana i rozliczana wartość firmy), o tyle MPW 63 wykazuje udziały w jednostce podporządkowanej w jednej pozycji bilansu oraz wykazuje udział w wyniku finansowym jednostki podporządkowanej również w jednej pozycji – przychodów finansowych w jednostkach powiązanych.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe – bilans

SKONSOLIDOWANY BILANS

Aktywa

A. Aktywa trwałe

I. Wartości niematerialne i prawne

II. Wartość firmy jednostek podporządkowanych

1. Wartość firmy – jednostki zależne

2. Wartość firmy – jednostki współzależne

3. Wartość firmy – jednostki stowarzyszone

III. Rzeczowe aktywa trwałe

IV. Należności długoterminowe

V. Inwestycje długoterminowe

1. Nieruchomości

2. Wartości niematerialne i prawne

3. Długoterminowe aktywa finansowe

a) w jednostkach zależnych i nie będących spółkami handlowymi jednostkach współzależnych niewycenianych metodą konsolidacji pełnej lub proporcjonalnej

b) w jednostkach zależnych, współzależnych i stowarzyszonych wycenianych metodą praw własności

c) w pozostałych jednostkach

VI. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe

B. Aktywa obrotowe

Pasywa

A. Kapitał własny

B. Kapitał mniejszości

C. Ujemna wartość firmy jednostek podporządkowanych

I. Ujemna wartość firmy – jednostki zależne

II. Ujemna wartość firmy – jednostki współzależne

III. Ujemna wartość firmy – jednostki stowarzyszone

D. Zobowiązania i rezerwy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika do rozporządzenia ministra finansów z 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń sprawozdania finansowego jednostek powiązanych.

Tabela 3

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe – rachunek zysków i strat

SKONSOLIDOWANY RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT

Wariant kalkulacyjny

- A. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów
- B. Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów
- C. Zysk (strata) brutto ze sprzedaży
- D. Koszty sprzedaży
- E. Koszty ogólnego zarządu
- F. Zysk (strata) ze sprzedaży
- G. Pozostałe przychody operacyjne
- H. Pozostałe koszty operacyjne
- I. Zysk (strata) z działalności operacyjnej
- J. Przychody finansowe
- K. Koszty finansowe
- L. Zysk (strata) na sprzedaży całości lub części udziałów jednostek podporządkowanych
- M. Zysk (strata) z działalności gospodarczej
- N. Wynik zdarzeń nadzwyczajnych
- O. Odpis wartości firmy
 - I. Odpis wartości firmy – jednostki zależne
 - II. Odpis wartości firmy – jednostki współzależne**
 - III. Odpis wartości firmy – jednostki stowarzyszone**
- P. Odpis ujemnej wartości firmy
 - I. Odpis ujemnej wartości firmy – jednostki zależne
 - II. Odpis ujemnej wartości firmy – jednostki współzależne**
 - III. Odpis ujemnej wartości firmy – jednostki stowarzyszone**
- Q. Zysk (strata) brutto
- R. Podatek dochodowy
- S. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)
- T. **Zysk (strata) z udziałów w jednostkach podporządkowanych, wycenianych metodą praw własności**
- U. Zyski (straty) mniejszości
- V. Zysk (strata) netto

Źródło: Ibid.

Podsumowanie

Metoda praw własności, chociaż nie jest metodą konsolidacji, lecz wyceny inwestycji, jest powiązana ze skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym. W tradycyjnym kształcie służy do wykazywania udziałów w jednostkach podporządkowanych jednostkom grupy kapitałowej występujących jednocześnie w roli znaczącego inwestora oraz w jednostkach podporządkowanych jed-

nostce dominującej, jeśli w określonych przypadkach jednostki te nie mogą być objęte konsolidacją. Metoda praw własności ma także związek z „[...] guasi-skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym”²⁹ sporządzanym przez znaczącego inwestora, gdyż również służy do wykazania skutków wywierania znaczącego wpływu na jednostki podporządkowane.

Metoda praw własności może być stosowana już na poziomie sprawozdania jednostkowego. Stanowi wówczas uproszczone odzwierciedlenie wyceny inwestycji w jednostkach podporządkowanych, uwzględniające wartość aktywów netto jednostki podporządkowanej przypadających na udziały posiadane przez inwestora.

Celem niniejszego opracowania było przybliżenie polskich regulacji prawnych w kwestii zastosowania metody praw własności i wskazanie w przykładach ich interpretacji.

VALUATION OF THE INVESTMENT THROUGH THE OWNERSHIP METHOD

Summary

The aim of the article is to present an essence of the equity method as a method of valuation of equity held by one entity in another (which is a subsidiary or associated enterprise).

Two kinds of equity method are presented on the background of the changes in Polish law of accountancy. These two kinds of equity method are named „traditional” and „simplified”. The attention is paid to a change of a status of an equity method and consequently an approach to the Polish regulations and international trends. These two kinds of the equity method are said to be applied in the consolidated financial statement of a capital group and in consolidated financial statement of a parent company. In the context of using the equity method it is discussed if adoption of a name „consolidated financial statement” for the financial statement prepared by an investor using exactly the equity method to present interests in other enterprises is correct. Several examples show the implementation of both kinds of the equity method. On the basis of some examples it is suggested how to record the transactions and calculations in the books.

²⁹ Por. R. Ignatowski: *Sprawozdania finansowe...*, op. cit.; *Komentarz do ustawy...*, op. cit., s. 628.